

A fösvény és kutyája.



ZSUGORI

A zsugori ember különös teremtménye Istennek. Nem szabad összetéveszteni az ésszerűen takarékosslal. Kialakulása az emberré válás utáni történelmi korba, a vadászó, gyűjtögető időszakra vezethető vissza, amikor életmentő fontosságú volt, hogy a téli idősakra, a javak nehéz beszerzése miatt minél több élelmiszert tudjanak fölhalmozni. Különösen a jégkorszakban Európa mérsékelt égövi, illetve északi fekvésű vidékein csak az maradt életben, aki hangyaszorgalommal minél többet tudott gűzűlni és elraktározni. Az emberben erősen, tehát ösztöneitől támogatva, de már tudatosan kötődött a harácsolás szükségessége. Kultúrtörténelmünk során ez a magatartási forma kettévált. Az egyik gyűjtögetési szokás - ha az nem törvénytelen eszközökkel és öncélúan, hanem a köz javára történik - hasznossá vált. Ezekből alakultak ki a múzeumok, közgyűjtemények, a törzsi, nemzeti kincsek, amelyek nemzedékek során védelmet kaptak és öröklődtek. Egy nemzeti múzeum például adott térség népességének történelmi, művészeti ereklyéit, alkotásait, vele a társadalom szellemiségét őrizi.

A másik gyűjtögetési szokást a zsugori képviseli, aki túlzásba viszi a javak megkaparintását, fölhalmozását és védelmét. Benne ez a belső késztetés közvetlenül már nem létkérés. Számára

a biztonságot jelentő gyűjtögetés, mint gyakran fáradságos vagy veszélyes munka másodrendű. Közülük legtöbben a megszerzett vagyonnal nem a hatalmukat kívánják gyarapítani, legfőljebb ez is motiválja őket. Mindenféleképpen egyéni érdeket képvisel, ezért önző, hiszen minden olyan magatartás, amely az individuumon keresztül nem a közösség hasznát növeli, terméketlenné válik.

A zsugori ember agya "más csavarra jár", mint a reálisan gazdálkodóé. Ebből következik, hogy nemcsak magatartásában, de egyéniségében is eltér az átlagot jelentő többiektől. Ez az embertípus lehetőleg nem kockáztat. Nem ruház be, nem ad pénzt olyan vállalkozásra, amelynek a kimenetele nem látható, és a következménye nem mérhető föl. Szívtelen és könyörtelen, mert egy fillért sem ad kölcsön, netán ingyen kegyelemből ajándékozva, olyannak sem, akinek ez életmentő lenne. Tőkéjét még pénzintézetben sem helyezi el szívesen. Minden külső beavatkozástól retteg, amely elveheti, vagy devalválhatja vagyonát.

A zsugori mániákus ember, éppen ezért pszichológiai, súlyosabb esetben pszichiátriai eset. Személyiségének fejlődése megrekedt a személyes önzésnél. Számára nem létezik közösségi gondoskodás, ezért magának való. Legtöbbször nincsenek barátai, társai, hiszen még a családtagjaira is féltékeny. Őket a lehető legnagyobb mértékben hajszolja, kizsákmányolja és kihasználja. Az általuk megtermelt javakat arányos részben nem adja nekik, hanem ahhoz a családi vagyonhoz csapja, amely egyedül az ő kezében van, és minden téren rendelkezik fölötte. Ha gyermekei jobban keresnek, férje, felesége többet hoz haza, mint ő, ez erősen bosszantja.

A vagyongyűjtés tekintetében a zsugorinak két típusa van. Az egyik a magát és környezetét nem kímélő. Az ilyen ember értelmetlenül hajszolja önmagát, családját, az alkalmazásában álló embereket. Számára az órák és a napok összefolynak. Látomtól vakulásig dolgozik és dolgoztat. A 20. század közepéig a jómódú gazdák, iparosok és kereskedők között gyakran föltűntek ezek az alakok. Olyan ócska ruhákban jártak, akár a koldusok. A birtok, üzem, bolt fejlesztésére, beruházásokra, modernizációra nem költöttek. Elhanyagolt, gazdagyalázó szerszámokkal dolgoztak. Ha valami végleg elromlott, helyette nem vettek másikat, nem siettek vele javító mesterhez, hanem igyekeztek maguk megbarkácsolni.

Ez a típus a kosztra is igénytelen. Aki nála evett, maradékot véletlenül sem hagyott, mert egy-egy etetéskor felét kapta annak, mint amennyit szervezete igényelt volna. Cselédek, munkásaik, eladók jó, ha egy évet kibírtak náluk, de gyakorinak számított, hogy jóval korábban elszökdöstek tőlük. Házastársát, gyerekeit agyondolgoztatta. A huszonévesek már hajlott hátúak voltak, soványak, elesettek, sajnálatra méltók. Legtöbb nem is házasodott meg, mert a gyöngye legényt, vagy a gebe nőt senki sem választotta társának. Azt tudták, hogy hiába van a családnak nagy vagyona, abból a zsugori családfő egy körömaljányit sem oszt ki halála előtt.

Az ilyen parasztgazda elsősorban a földet gyűjtötte. Addigi történelmi tapasztalata az volt, hogy a földet sem az ellenség, sem a szomszéd, sem más irigy ember nem tudja elhordani. Nem számoltak azzal, hogy egyik napról a másikra a társadalmi rendszer gyökeres megváltozásával együtt járhat a tulajdonviszonyok teljes átformálódása is, amikor a föld gazdát cserél, és elvileg mindenki tulajdonosa lesz, de a nevén senkinek egy kapavágásnyi sem marad. Ezt még a józan észjárású emberek sem tudták elképzelni, mert ellene szólt minden addigi valóságos

tapasztalatnak és az emberi természetnek. A gazdák számára olyan volt ez, mintha a levegőről a víz alá kellett volna bújni, és ott élni.

Természetesen nemcsak a gazdák, említett társadalmi csoportok között volt zsugori. Ezt az embertípust megtalálhatjuk a polgárok, de a felsőbb- és az uralkodó rétegek között is. Az ilyen ember megalomániája mind jobban elhatalmasodik. Semmi mással nem törődik, csak azzal, hogy az ő fukar természete érvényesüljön, és mindenki neki gyűjtsön.

A zsugori másik típusa az ügyeskedő. Ő rest munkával fáradozni. Világ életében kerülte a szerszám boldogabbik végét. Ugyanakkor minden piszkos munkát elvállalt, amellyel vagyonhoz juthatott, bármennyire is sértette ez a tisztességesen dolgozó és érvényesülő embereket. Köztük van a legtöbb politikus, tányér-, talp- és fenéknyaló. Nem tud olyan társadalmi rendszer létrejönni, amelyiket teljes erőbedobással ki ne szolgálna, csak hogy többet harácsolhasson, mint mások szorgos munkával. Mindig ott settenkedik a tűz körül. Első kézből szerzi híreit. Órával hamarabb tud a változásokról reagálni, mint mások, ezért könnyebben szerzi meg a javait. Ő a könnyen élő.

Imádja a kiskapukat, amelyeken gerinchagyottan, gilisztaként is átpréseli magát, csak hogy előnyhöz jusson. Az ilyen ember könyörtelen, szívtelen, mindenkit kihasználó, mindenkin keresztül gázoló, aki nálánál védtelenebb. A szleng "biciklis" típusnak nevezi, aki fölfelé hajol, lefelé tapos. Belőle lesz a legjobb besúgó, ezért minden diktatúra kegyeltje. Kiváló rekvirálónak bizonyult évszázadok során, mert a kárvallott embernek még a feje alól is kirángatta a kispárnát. Kíméletlenül elvitt mindent, amit a szeme meglátott. A jegyzékben azután nem mindent szerepeltetett. Vagyona gyarapítására igyekezett a zsebét megtömni, nehogy valami kínálkozó, apró körülményt is elmulasszon. Árveréseken, börzéken ott lebzsel, igyekszik befolyásolni a becsüsöket és a kikiáltókat. A dörzsöltebbek a tőzsdéken is informálódni, de arra vigyáznak, hogy ne az ő pénzüket kockáztassák. Fülbe súgnak másoknak, és ha bejön a javaslatuk, azért busás hasznot követelnek.

Ez a típus mindig a társadalom fölszínén úszik, ha a toronyból kilódítják, akkor is talpra esik, mint a macska; amikor a főbejáraton kiröptetik, visszaóvakodik a hátsó kapun. Szemtelen, mint a piaci légy, és a saját anyját is eljárulná egy tál lencséért. Behízelgi, beverekszli magát minden fontosabb fórumon. Társadalmi pozíciókat gyűjt, és amíg az érdeke úgy diktálja, látszatbarátokat szerez, akiket abban a pillanatban elejt, ha számára már nem hajtanak hasznot.

Amikor jól megszédte magát, mint úr a bástyákkal védett végvárába, visszavonul birtokára. Jelentősen abban tér el a családját nyúzó zsugori típustól, hogy gyerekeit, házastársát finom előkelőként tartja és nevelteti. Nem keveredhetnek mindenféle koldussal, senkiháziával, akik csak napi munkájuk béréből élnek. Nem felejt el, hogy valaha ő is közülük való volt, és undorodik a szegényszágtól. A szociális hálót nem szövi tovább, hanem tőle telhetően szétszaggatja, hogy a keletkezett lyukon az adakozás, legtöbb adózás kötelékéből kibújhasson. Utódai már az apjuk által szerzett vagyon, illetve kényszerű adófizetés révén, a javaik alapján örökölnék, és nem a saját érdemeikkel szereznek rangot, elismerést, kitüntetést. Neveltetésük eleve úgy történt, hogy beléjük oltották: ez jár nekik.

Vagyonukat csak a hatalomszerzésre használják föl, azzal a félős óvatossággal, hogy ebben a veszélyes küzdelemben egy petákot se veszítsenek, inkább tovább gyarapodjanak.

Természetes, hogy ők a nélkül markolhatnak a közös tálból, hogy abba előbb bármit is tettek volna. Nem tudják, hogy apjuk ülepén valaha lyukas volt a nadrág. Ha valaki erre figyelmeztetné őket, ebben csak a rosszindulatú pletykát, mint a tényeket látnák.

A valódi veszély a társadalom és környezete esetében akkor jelentkezik, amikor vélt vagy valós szellemi értékeivel is fősvénnyé válik. Legtöbbször komi-tragikus, mert olyan gondolatát, találmányát igyekszik mindenki előtt elrejteni, amely semmilyen értéket sem képez, vagy alig számottevő. Szellemi javait megbomlott értékítélete fölnagyítja, és nevetségesen dugdossa mások előtt. Föltalálja a spanyolviaszt, amelyet előtte már jóval korábban ismertek és használtak. Ritkán előfordul, hogy ez az érték valóban hasznos, és fontos lenne megosztani, mert sokan hasznát vennék. De irigyen dugdossa, rejt, nehogy másnak jót cselekedjen, vagy örömet szerezzen. Lelkileg képtelen arra, hogy bármit is megosszon másokkal. Termékeit gyakran addig zsugorgatja, amíg azok elévülnek, az idő túlhaladottá teszi őket, vagy mások is föltalálják és jelentkeznek vele. Ilyenkor legfőljebb csak a harc marad számára, hogy kié volt az elsőbbség.

A zsugori egyénisége a "fejlődés" fokozatait betartva, akkor alakul ki igazán, midőn az érzelmeivel is kezd kínosan takarékoskodni. Amikor a szeretetét mindenkitől kezdi megvonni, nehogy kiárassza magát. Őt lehet szeretni, bár azokban bizalmatlan, akik szeretettel közelednek felé, de tőle senki sem várhatja, hogy rokonszenvezzen vele. A lelki megnyilvánulások mindig gondot okoznak, és a bajban lévő sajnálatát eredményeznék. Neki erre nincs szüksége, sőt fél tőle, mint ördög a tömjénfüsttől. A szájalom, a segítség a vagyon számára kimondottan veszélyforrást hordoz. A lelket meg kell keményíteni, és ha valaki nála bármilyen szeretettel, de kedveskedésért jelentkezik, el kell utasítani, mielőtt érzelme koldulásba nem csap át.

A zsugori jól érzi magát abban a világban, amelyet kialakított. Ez a lételeme, mint békának a mocsár. Hiába csókolja meg, akár a legszebb királykisasszony is, nem változik igazságos, szép királyfivá, mindig varangy marad. Ezt ő nem tudja. Értelmi képessége csak egy irányba nyitott, a vagyonszerzés és annak eszelős kuporgatása felé. Ezért bármilyen áldozatra képes, különösen, ha az nem sújtja. A legtöbb zsugori képes föláldozni mindenkit, aki körülötte él, valamiképpen a hatósugarába tartozik. Ha vagyonról van szó, nincs sem gyerek, sem szülő. Biológiai órájukat csak a javaik mozgatják. Ez életük rugója.

Egyről megfélemedeznek, haláluk után egy fillért, egy őszinte részvétet sem visznek magukkal a sírba. Mint a helység "nagy polgára", legfeljebb egy név lesz valamelyik lajstromban, lábjegyzet a futottak még listáján, de gyorsan elfelejtik. Hamarosan az sem lesz, aki átkot szórna rá.

SZENTI TIBOR - SZÚCS LÁSZLÓ
RENDHAGYÓ
LEXIKON

